

SOYUT DÜZLEMLERİN ALGISAL KOMPOZİSYONU: MİMARLIK-FELSEFE ETKİLEŞİMİ ÇERÇEVESİNDE LUIS BARRAGÁN'IN KONUT MİMARLIĞI ÜZERİNE DÖNEMSEL BİR OKUMA

Sezen Başak ÖZÜNÜR ŞAHİN¹

Kemal Reha KAVAS²

Öz

Düşünsel bir etkinliği mekânsal somutlaşmaya ulaştıran mimari tasarım süreci ile bu sürecin gerçekleştiği dönemin felsefi yaklaşımları arasında süreklilikler tespit edilebilir. Bu sürekliliklerin doğası mimarlığın farklı tarihsel dönemlerine ait kuramsal kabullerin, tasarımcıların karar alma süreçlerinin ve mekânsal somutlaşmaların ontolojik, epistemolojik, fenomenolojik, estetik vb. açılardan tahlili ile değerlendirilebilir. Bu çalışmada Meksikalı mimar Luis Barragán'ın (1902-1988) tasarımlarında dönemin felsefi dönüşümlerinin izleri sorgulanmaktadır. Barragán'ın uzun mesleki kariyeri modernist düşüncenin hâkim olduğu erken 20. Yüzyılda başlayarak bu düşüncenin felsefi zeminde ciddi eleştirilere maruz kaldığı modern sonrası döneme uzanır. Çalışmada Barragán'ın tasarım yaklaşımında tespit edilen değişim, mimari modernizmin bağlamdan ve duyuşsal deneyimin çok boyutluluğundan kopuk bir soyutluğa indirgediği düzlemlerin yere dayalı fenomenolojik ve bölgeselci duyarlılıklar ile algısal bir kompozisyon oluşturacak biçimde evrildiği bir süreç olarak okunmaktadır. Bu okuma Barragán'ın 1930'ların modernizmi ile çağdaş olan erken dönem çalışmalarından başlayıp, postmodern düşünce iklimi ile örtüşen geç dönem mimarlık üretimlerine kadar sürediden mimarlık anlayışının izleğini ortaya koymaktadır. Mimarın eserleri üzerinde yapılan inceleme modern hareketin mimari tasarımda gündeme getirdiği *neo-Platonik* referanslı soyut geometrik düzlemlerin Barragán'ın geç döneminde bağlamsız yapılarından sıyrılarak fenomenolojik deneyimin bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Luis Barragán, Mimarlık ve Felsefe, Modernizm, Bölgeselcilik, Fenomenoloji.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 15.10.2021 – Kabul Tarihi: 25.11.2021

Özünür Şahin S. B & Kavas, K. R. (2021). "Soyut Düzlemlerin Algısal Kompozisyonu: Mimarlık-Felsefe Etkileşimi Çerçevesinde Luis Barragán'ın Konut Mimarlığı Üzerine Dönemsel Bir Okuma". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 10, s. 120-137.

¹ Arş.Gör., Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, E-Posta: sbozunur@akdeniz.edu.tr Orcid : 0000-0001-5769-7775.

² Prof.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı E-Posta: kemalkavas@akdeniz.edu.tr Orcid : 0000-0002-2577-1034.

PERCEPTIONAL COMPOSITION OF ABSTRACT PLANES: A PERIODICAL READING ON LUIS BARRAGÁN'S RESIDENTIAL ARCHITECTURE IN THE FRAMEWORK OF ARCHITECTURE-PHILOSOPHY INTERACTION

Abstract

Continuities can be identified between the architectural design process, which leads an intellectual activity to spatial concretization, and the philosophical tendencies of the period in which this process occurred. The nature of these continuities can be evaluated through the ontological, epistemological, phenomenological, aesthetic, etc., approaches to the theoretical assumptions of different historical periods of architecture, the designers' decision-making processes, and the spatial concretizations. This study questioned the traces of the philosophical transformations of the period through the design approach of the Mexican architect Luis Barragán (1902-1988). In the study, the change identified in Barragán's design approach is read as a process in which the planes that architectural modernism reduced to an abstraction disconnected from the context and the multidimensionality of sensory experience evolved to form a perceptual composition with place-based phenomenological and regionalist sensitivities. The examination of the architects' works demonstrates that the abstract geometric planes with neo-Platonic references that modern movement brought into prominence in architectural design have become a part of the phenomenological experience in Barragán's late period through discarding their contextless structures, which overlaps with the postmodern climate of thought.

Keywords: Luis Barragán, Architecture and Philosophy, Modernism, Regionalism, Phenomenology.

“My house is my refuge, an emotional piece of architecture, not a cold piece of convenience.” Luis Barragán³

1. Giriş

Modernden post moderne geçiş gibi paradigma değişimleri birçok disiplinin, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşimin bir aradalığı içerisinde gerçekleşir. Mimarlık kuram ve pratiğinde karşılığını bulan her paradigma değişiminin bir düşünsel altyapısı, felsefi temeli bulunmaktadır. Mimarlık ve felsefe disiplinleri bu doğrultuda karşılıklı etkileşim içerisindedir ve birbirlerini dönüştürme, birbirlerinin alanına sızma potansiyeli taşırlar (Yücel, 2002; Şentürer, 2002). Örnek (2015)'in metninde de görüldüğü üzere, mimarlık ve felsefe disiplinleri arasındaki ilişki filozofların düşünsel üretimleri üzerinden okunabildiği gibi, mimarların düşünsel ve pratik üretimleri çerçevesinde de okunabilir. Bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde, felsefi, düşünsel altyapının paradigmayı, dolayısıyla da mimarlık kuramı ve pratiğini dönüştürmesi sürecinin, bir mimarın mimarlık anlayışı ve üretimlerinin dönüşümü üzerinden de okunabileceği söylenebilir. Mimarlık-felsefe etkileşiminin kuramsal altyapısının

³ “Evim benim barınığım, soğuk bir uygunluk (elverişlilik) değil, duygusal bir mimari yapı.” (Ambasz, 1976, s. 8)

pratikteki karşılığını, dönemsel olarak modernden-post moderne geçişin *paradigma*⁴ değişimini mimarlık anlayışının ve tasarım dilinin dönüşüm süreci içerisinde barındıran Luis Barragán'ın örnekleri üzerinden irdelemek mümkündür.

Modern mimarlığın, soyut düzlemlerin yalnızca kendine referanslı kompozisyon anlayışının hâkim olduğu, erken döneminde mimarlık pratiğini gerçekleştirmeye başlayan Luis Barragán (1902-1988), bölgeselci, eleştirel, fenomenolojik okumaların mimarlığa dair tartışmaları etkilemesine ve ardından da postmodern mimarlık anlayışının hakim olmaya başladığı döneme kadar etkin biçimde mimarlık faaliyetlerini sürdürmüştür (Ambasz, 1976; Frampton, 1996; Emanuel, 1980, s.71). Bu doğrultuda Barragán'ın mimarlık anlayışını, modernden postmoderne doğru değişen paradigmayı şekillendiren ve dönüştüren girdilerle bir arada okumak, mimarlık-felsefe ilişkisinin mimarlık kuram ve pratiğine etkisini irdelemek açısından güçlü potansiyeller taşımaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı mimarlık-felsefe ilişkisi çerçevesinde modern mimarlık anlayışının soyut geometrik, bağlamdan kopuk dilinin ve *mekân* kavrayışının, postmodern eleştirelilik çerçevesinde, deneyimlenen, fenomenolojik *yere* dönüşüm sürecini okumaktır. Bu sürecin Barragán'ın mimarlık faaliyetlerini etkin olarak sürdürdüğü 1927-1976 (Ambasz, 1976; Emanuel, 1980, s. 71) yılları arasında ürettiği yapıların dilinde gerçekleşen dönüşüm üzerinden ortaya koyulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda Barragán'ın soyut düzlemlerinin algısal birer kompozisyona dönüşümü süreci, dönemsel olarak bu dönüşümü meydana getiren bağlam çerçevesinde irdelenecektir. Felsefi, düşünsel altyapının mimarlık pratiğini dönüştürme biçiminin tartışılması amacıyla yapılacak dönemsel okuma, Barragán'ın seçilen konut örnekleri üzerinden gerçekleştirilecektir.

Tartışmanın çerçevesinin konut yapı tipi ile sınırlandırılmasının nedeni, bu yapı tipinin hem temel bir ihtiyaca, fonksiyona yönelik mekansallık hem de kullanıcının özgül varoluşsallığı ile şekillenen fenomenolojik bir yaşamsallık barındırmasıdır. Bu çift yönlü yapısı ile konuta dair kavrayış, kuramsal çerçeve ve üretim biçimi, değişen paradigmaya bağlı olarak sürekli bir dönüşüm içerisinde olmuştur. Savaş sonrası konut ihtiyacının hızla giderilmesi hedefiyle üretilmeye başlanan standardize edilmiş, "*enazdavaroluş*" temelli konutların tasarım ve üretim biçimlerinin düşünsel altyapısı ile bu yaklaşımın II. Dünya Savaşı sonrası dönemde hız kazanan eleştirisinin (Talu, 2012, s. 81-108) tartışılması mimarlık-felsefe etkileşimi kapsamında gerçekleşen dönüşümü okumak için güçlü potansiyeller içermektedir.

Bu çerçevede kavramsal olarak nesneden kopuk *neo-Platonik*⁵ düzlemlerin soyut kompozisyonunda temellenen Le Corbusier'nin *makinesinin*⁶, fenomenolojik deneyimin duyusallığını ve bağlamsallığını barındıran *meskene*⁷

4 Paradigma kavramı Thomas Kuhn'a referansla kullanılmıştır (Cevzici, 2015, s. 348).

5 "...Mondrian'ın etkisi, özellikle 1930'lu yıllardan sonra mimarlık, endüstriyel nesnelere ve iç dekorasyon gibi doğrudan yaşam alanlarıyla ilişkili tasarımlar üzerinde yoğun bir biçimde hissedilmiştir... Mondrian da neo-Platonik fikirlerin etkisinde kalmış, görüşlerinin ötesindeki öze varmak, bu özü ifade edecek biçimsel dili geliştirmek çabasında olmuştur" (Antmen, 2010, s. 83).

6 Le Corbusier'nin 1923 yılında *Vers une Architecture* da seri üretim modern konutu tanımladığı "machines for living in" ifadesine referansla kullanılmıştır (Le Corbusier, 1986, s. 240).

7 Heidegger'in 1951 yılında "İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek"te ortaya koyduğu *dwelling* kavramına referansla kullanılmıştır (Heidegger, 1971).

dönüşümü aracılığıyla okunabilecek sürecin pratikteki karşılığı, Barragán'ın konut mimarlığının düşünsel altyapısında ve üretiminde gerçekleşen dönüşüm üzerinden okunacaktır.

2. Modern Düşünceden Postmodern Düşünceye, Kuram ve Pratikte Mimarlık- Felsefe İlişkisi

Thomas Kuhn, paradigma kavramını farklı dönemlere ait bilimsel çerçevelerin, bilim çevrelerince belirlenen ve sürekli olarak bir dönüşüm içerisinde olmaya devam eden, kuramsal, kavramsal sınırları ve bakış açıları üzerinden tanımlar (Cevizci, 2015, s. 348). Bu bağlamda mimarlık kuramı ve pratiğinde gerçekleşen paradigma değişimlerinin bütününe temelde düşünsel bir alt yapı ve bakış çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Mimarlığın kuramsal ve pratik alanına sızan bu düşünsel çerçevenin temelini ise felsefe disiplini ile gerçekleştirdiği karşılıklı etkileşime dayalı ilişki içerisinde bulmak mümkündür.

Mimarlık ve felsefe disiplinleri arasında süregelen bu karşılıklı etkileşim, içerdiği alt disiplinlerin varlığı ve bu alt disiplinlerin birbirleriyle olan ilişkisinin çok katmanlı, çok yönlü ve karmaşık yapısıyla, ontolojik, epistemolojik, fenomenolojik, estetik vb. çerçevede felsefenin kapsamı içerisinde tartışılabildiği gibi mimarlığın özgül kuramsal ve pratik alanında gerçekleştirilen tartışmalar içerisinde de kendine yer bulmaktadır (Şentürer, 2002, s. 136-137). Örnek'in de belirttiği üzere, özellikle 21. yüzyılın başından itibaren *mimarlık felsefesi* olarak gündeme gelen yeni disiplin çerçevesinde ele alınmaya başlanan bu karşılıklı ilişki varlığını antikiteden bugüne sürdürmektedir (Örnek, 2015, s. 127).

İnam (2002) mimarlığın pratikteki üretimini etkileyen kuramsal altyapısının mekâna dair kendi özgün tartışma zemininde aranabileceğini, bu arayış ve sorgulamanın, felsefi bakışın eleştireliliğinin kavranması ile sürdürülmesi gerektiğini vurgular (İnam, 2002, s. 129-131). Bu bağlamda mimarlığın özgül alanında temellenen mekân kavrayışına ve üretimine dair dönüşümün mimarlık-felsefe etkileşimi çerçevesinde güçlü bir biçimde okunabildiği modernden post moderne değişen paradigması, bu etkileşimin mimarlık kuram ve pratiğini dönüştürme biçimini ortaya koymak açısından da bir o kadar güçlü potansiyeller üretmektedir.

Modern mimarlığın soyut ve bağlamdan kopuk mekân kavrayışının tanımlanması ve uluslararası bir üslup olarak ele alınışı 1932 yılında Philip Johnson ve Henry-Russel Hitchcock'un *The International Style* kitabı ve Museum of Modern Art'ta düzenlenen *Modern Mimarlık* sergisi ile gerçekleşmiştir (Ching vd., 2017, s. 726). Ancak mimarlıkta modernizmin, hem mimarlığın kendi kuram ve pratiği içerisinde hem de diğer disiplinler ile ilişkisi çerçevesinde çok daha derin temellere dayandığı söylenebilir. Bu çerçevede mimarlıkta modernizmin doğuşu birçok kuramcı tarafından ele alınmıştır. Örneğin Vidler (2016) bu bağlamda, mimarlıkta modernizmin "*ıcadını*" Aydınlanma düşüncesiyle ilişkilendirerek neo-klasik mimarlık üzerinden okuyan Kaufmann'ı ve daha da öncesine giderek modernizmin doğuşuna dair okumalarını Rönesansa, "*mimar-perspektifçi*" olarak ele aldığı Brunelleschi ve Alberti'ye dayandıran Manfredo Tafuri'yi irdeler (Vidler, 2016, s. 45-106, s. 239-283).

Modern felsefenin kökleri de tıpkı modern mimarlığın doğuşuna dair tartışmaların temellendiği zeminde olduğu gibi, kimi zaman 15. yüzyıla Rönesans düşüncesine, kimi zaman 17. yüzyıla Descartes'in kartezyen felsefesine dayandırılmaktadır. Modernizm ve modernlik kavramları ise Rönesans ile başlayan Aydınlanma ile karşılığını bulan düşünsel ve pratik dönüşüm süreçleri üzerinden okunmaktadır (Cevzici, 2015, s. 304-305). Bu çerçevede modern mimarlığın temellendiği akılcı ve soyut düşünsel alt yapının köklerinin 15. yüzyılda Alberti'nin perspektif temsilinde somutlaştığı söylenebilir. Bu temsiliyet biçiminin rasyonel temelini ise "bilen özne" ve öznenin bilmesine ait olan "idea"nın temsiliyeti olarak "nesne" ayrımının köklendiği Platon'un "duyulur olan" ve "düşünülür olan" ayrımına kadar izi sürülebilir (Çelikel, 2015, s. 135-136).

Görüldüğü üzere 20. yüzyılın ilk yarısında bir mimari üslup olarak karşılığını bulan modern düşüncenin mimari karşılıkları, altmetinleri ile bir arada okunduğunda felsefede köklenen temellere dayanmaktadır. Aynı zamanda 20. yüzyılın ilk yıllarında ortaya çıkan ve özellikle sanatta karşılığını bulan soyutlama, biçimsel parçalanma ve kompozisyona dayalı anlayış mimarlıkta da karşılığını kübizm, fütürizm, konstruktivizm gibi yaklaşımlarda bulmuştur. Ardından gelişen soyut sanatla tamamen nesneden koparak saf soyut olanın arayışına yönelen anlayış ise mimarlığa da temeller oluşturan, "neo-Platonik" fikirler ile şekillenen de Stijl, süprematizm gibi akımlarda temellenmiştir (Antmen, 2010, s. 79-83). İzleri Antikite'ye kadar sürülebilin, köklendiği temeli ise Rönesans ve Aydınlanma'nın akli ve özneyi esas alan felsefi yaklaşımlarında bulan modern mimarlık anlayışının soyut ve bağlamsız mekânsal kompozisyonunun temsiliyetini, Theo van Doesburg'un çalışmalarında bulmak mümkündür (Şekil 1).

Şekil 1. a) Theo van Doesburg, Küçük Balo Salonu, L'Aubette Interior'in Dönüşümü, Strasbourg, 1926 (URL 1); b) Theo van Doesburg & Cornelis van Eesteren, bar-restoranlı alışveriş merkezi tasarımı, Laan van Meerdervoort, Lahey, 1924 (URL 1).

Soyut mekânsal kompozisyonlarda temellenen bu mimari anlayış, I. Dünya Savaşı'nın doğurduğu konut sorunu gibi sonuçlarla bir arada değerlendirildiğinde, modern mimarlığın ve modern konutun giderek bağlamsız, yersiz, zamansız, evrensel geçerli, seri üretilebilir, fonksiyona yönelik, konut ihtiyacını hızlı ve etkin biçimde karşılayacak standardizasyona dayalı bir anlayışa, Le Corbusier'in *Vers una Architecture*'de tanımladığı gibi "toplu-üretim" ve "makine" estetiğinin ürününe dönüşmeye başlamasına sebep

olmuştur (Talu, 2012, s. 81-108; Le Corbusier, 1986, s. 225-265).

Modernizmin erken 20. yüzyılda özellikle konut mimarlığı çerçevesinde yoğunlaşan pratikteki karşılığının, *enazdavaroluş* ve *toplu-üretime* dayalı yapısının eleştirisi de çok geçmeden hem kuramsal hem de pratik alanda karşılığını bulmaya başlar (Talu, 2012, s. 76-88, s. 97-107). 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hız kazanan bu eleştirel durumu Ching, Jarzombek ve Prakash (Ching vd., 2017, s. 780) şu şekilde ifade eder, “... 1950’de bu kadar ümit verici görünen şey, 1970 yılına gelindiğinde sadece daraltıcı değil, aynı zamanda verdiği sözleri yerine getirmekte başarısız olarak görülüyordu.” Mimarlıkta modernizmin mevcut sonuçlarının “başarısız” olarak değerlendirilmesinin ardından, 1977 yılında yayınlanan Charles Jencks’in *The Language of Post-Modern Architecture* kitabı ve 1979 yılında MoMA’da gerçekleştirilen *Transformations in Modern Architecture* sergisi ile modern mimarlığın dönüşmeye başlayan ve “çoğulcu” bir hal alan yapısı vurgulanır (Nesbitt, 1996, s. 22-27). Serginin 1979 yılında yayınlanan kataloğunun giriş yazısında Drexler (1979, s.3), modern mimarlığın öncülerinin tanımladığı dilden uzaklaşıldığını ve bu yıla gelindiğinde modern mimarlık kavramının ifade ettiği şeyin dönüştüğünü şu sözlerle ifade eder;

“Son yirmi yıl boyunca modern mimarlık tarihi, başlangıçta örtük olan olasılıkları çözmeye, geliştirmeye ve dönüştürmeye dönüştürme tarihi olmuştur. Mimari pratikten daha çok değişen şey, binaları görme ve onlar hakkında konuşma şeklimizdir. Değişimin temelinde, yaygın ama hiçbir şekilde evrensel olmayan, öncüler tarafından anlaşılan mimarideki modern hareketin sona erdiği duygusu yatıyor.”

Bu çerçevede, 20. yüzyılın ikinci yarısını kapsayıcı biçimde moderne karşı postmodernin yavaş yavaş tanımlanmaya başladığı zeminin temellerini, uluslararası, bağımsız ve soyut olana karşı, bölgeselci, tarihsel ve anlamsal olanın yerleştirildiği tartışmalarda bulunduğu söylenebilir. Bu tartışmaların düşünsel altyapısı II. Dünya Savaşı’nın getirisiyle ortaya çıkan kimlik, aidiyet ve anlam sorgulamalarıyla ilişkili olarak felsefe, edebiyat, sanat gibi farklı disiplinlerde ortaya koyulan çalışmalar ve yaşamsal pratiklerde karşılığını bulmuştur.

Dönemin gündelik yaşam pratiklerini ve dolayısıyla mimarlığını dönüştürücü etkisiyle ön plana çıkan felsefi temelini fenomenolojik bakış açısı üzerinden okumak mümkündür. Nesbitt fenomenolojinin, postmodernizmin “*tanımlayıcı paradigma*”larından biri olduğunu belirterek bu felsefi yaklaşımın mimarlıkta, “*yer*” ve “*anlam*”a dayalı “*temalar*” çerçevesinde, beden, deneyim, duyusallık, tektonik, doğa, çevre, yerin ruhu, bölgeselcilik gibi kavrayışlara dair tartışmalar üzerinden karşılığını bulduğunu ifade eder (Nesbitt, 1996, s. 28-29, s. 44-50).

Bu bağlamda Edmund Husserl (1859-1938)’in epistemolojinin konusu olarak ortaya koyduğu fenomenolojik çalışmalarını, varlık felsefesinin alanına kaydırarak ele alan Martin Heidegger (1889-1976), Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) gibi filozoflar, dünya deneyimi ve “*insanların dünyaya anlam yükleme tarzı*”nın sorgulanmasını fenomenolojik tartışmanın merkezine yerleştirmişlerdir (Cevizci, 2015, s. 180-181). Fenomenolojik bakış açısının getirdiği dönüşüm kapsamında değerlendirildiğinde, Le Corbusier’in soyut ve yerden kopuk bir dil ile yalnızca fonksiyona yönelik olarak tanımladığı “*içinde yaşanılacak makine*”sinin, insanın yaşantısına ve varoluşuna dair

anlamları açılmadığı *meskene* dönüşümünü⁸, mimarlık-felsefe etkileşimi doğrultusunda gerçekleşen paradigma değişimi çerçevesinde okumak mümkündür.

II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle değişmeye başlayan paradigmanın fenomenolojik deneyim, duyusallık, yer, kimlik, aidiyet gibi kavramlar etrafında şekillenen fikirleri mimarlıktaki karşılığını bölgesel olanın, belirli bir coğrafya ve yere ait olanın tartışılmaya başlanmasıyla bulmuştur. Richard J. Neutra 1939 yılında *Regionalism in Architecture*'da daha temel bir yaklaşımla modernin makine referanslı anlayışının ve bölgeselci doğa referanslı ilişkilerin arakesitinde bir kavrayış benimsemiştir (Canizaro, 2006, s. 276). Lewis Mumford da 1947 yılında Neutra'ya benzer bir yaklaşımla, mekanik işlevlerin eleştirisi doğrultusunda, insan deneyimi ve çevresel verilerle ilişkilenen bir bölgeselcilik anlayışı önermiştir (Mumford, 2006, s. 291). Bölgeselcilik tartışmalarının erken örnekleri kapsamında farklılaşan bir yorum da Hugh S. Morrison'ın 1940 yılında ortaya koyduğu Uluslararası Üslubun zaman içerisinde bölgesel yansımalar ürettiği fikridir (Morrison, 2006, s. 282).

Neutra, Morrison ve Mumford'un yaklaşımlarında da görüldüğü üzere 1950'li yıllara kadar ortaya koyulan bu bölgeselci bakış, Özkan (1989)'ın da ifade ettiği gibi temelde "*modernizme değil uluslararasıçılığa*" karşı bir duruş göstermektedir (Özkan, 1989, s. 281). Yirminci yüzyılın ilk yarısında bölgeselcilik düşüncesi kapsamında ele alınan, makine ve doğa, uluslararası olanla bölgesel olan gibi ikili kavrayışların arakesitinde üretilecek yaklaşımların erken arayışları, 20. yüzyılın ikinci yarısında *eleştirel bölgeselcilik* olarak tanımlanacak anlayışın temellerini oluşturmuştur. Erken 20. yüzyılda kurulan Frankfurt Okulu'nun etkilerinin 1950 ve 60'lı yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaygınlaşmasıyla *eleştirel teorinin* varlığı felsefi alanda güçlenmiş, sonraki yirmi yılda da kuramsal ve pratik alanda hem felsefe hem de mimarlık disiplininde çok çeşitli karşılıklar bulmuştur (Malgrave ve Goodman, 2011, s. 123-140).

İlk olarak 1981 yılında Alexander Tzonis ve Lilian Lefaivre tarafından *The Grid and The Pathway* metninde tanımlanan eleştirel bölgeselcilik kavramı, 1983 yılında Frampton tarafından "*evrensel medeniyet*" ve "*belirli bir yerin*" özgül niteliklerinin bir aradalığını kurgulama anlayışı çerçevesinde temel referanslarını Paul Ricour'dan alacak şekilde ele alınmıştır (Frampton, 1983, s. 16-17, s. 20-21). Frampton (1996) bu metinde eleştirel bölgeselcilik kavramını aktarmadan önce Ricoeur'un 1961 tarihli *Universal Civilization and National Cultures* metninden alıntı yapar ve bu çerçevede ele aldığı kavramı Barragán'ın uluslararası üslubun dilinden koptuğu döneminin mimarlık anlayışının da dahil olduğu farklı mimarların çalışmalarıyla örnekler (Frampton, 1996, s. 314-319). Frampton'ın felsefi temellerini Heidegger'in *İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek* metniyle ilişkili olarak kurguladığı "*eleştirel bölgeselcilik*" anlayışı -yer, topografya, bağlam, iklim, ışık, duyusallık kapsamında oluşturduğu "*direnç noktaları*"yla⁹ - (Frampton, 1983, s. 24-29), Özkan'ın "*modern*" ve "*soyut*" bölgeselcilik olarak tanımladığı bölgeselcilik anlayışı; soyut nitelikleri ve kütle kurgusunun, kültürel ve

8 Heidegger, insanın varoluşunu ve dünyayı anlamlandırma biçimini, "*şey*"lerin deneyimi aracılığıyla "*mesken tutma*" (dwelling) kavramına bağlı olarak sürdürdüğü tartışmasını, ilk olarak 1950 yılında yayınlanan *Şey* (The Thing) metninde, ardından 1951 yılında yayınlanan *İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek* adlı (Building Dwelling Thinking) metninde, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası dönüşümüne paralel olarak gelişen süreçte ortaya koymuştur (Sharr, 2017, s. 22-51).

9 Orijinal İngilizce metinde "points for an architecture of resistance" olarak ifade edilmiştir

yere dayalı niteliklerle yeniden yorumlanması düşüncesi ile paralel olarak okunabilir (Özkan, 1989, s. 281-282).

Sonuç olarak, mimarlık ve felsefe etkileşimi çerçevesinde modernden postmoderne, soyut, bağlamsız ve uluslararası olandan, yere dayalı, deneyimsel ve bölgeselci olana doğru gerçekleşen paradigma değişimi kapsamında sürdürülen bu kuramsal okumayı, Barragán'ın mimari pratiğinin dönemsel incelemesi üzerinden yapmak mümkündür.

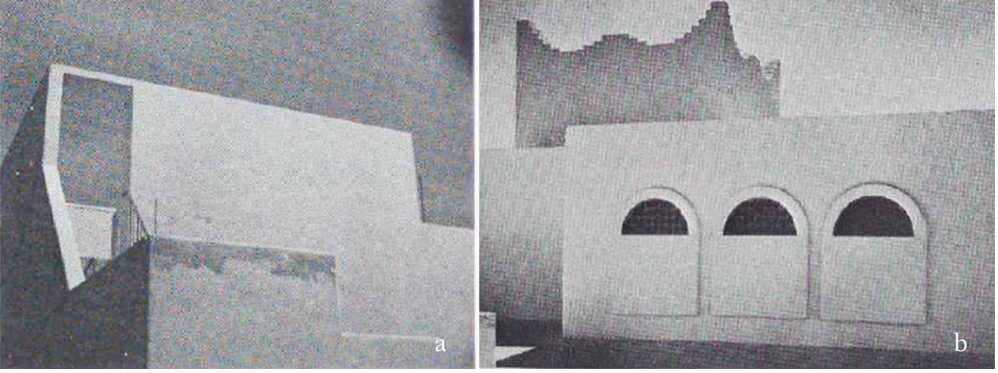
3. Soyut Düzlemlerin Algısal Kompozisyonu: Luis Barragán Mimarlığı

Barragán'ın mimarlık pratiğini etkin bir biçimde gerçekleştirdiği 1927-1976 yılları arası dönem (Ambasz, 1976; Emanuel, 1980, s. 71), düşünsel ve pratik altyapısı ile erken modernist dönemden postmodern döneme doğru gerçekleşen paradigma değişimi süreciyle paralel olarak okunabilir. Bu bağlamda çalışma kapsamında, öncelikle Barragán'ın mimarlık anlayışında gerçekleşen dönüşümü tetikleyen dönemsel girdilerin ve eşiklerin belirlenmesinin ardından bu çerçevede yapılacak okuma ile modernizmin uluslararası üslubun soyut, bağlamsız, *neo-Platonik* referanslarının mimarlık kapsamında kurgulanmasıyla oluşan dilinin, fenomenolojik yaklaşım ile *yere*, insan deneyimine ve duygusallığa dayalı algısal bir yapıya dönüşümü sürecinin pratikteki karşılığının irdelenmesi hedeflenmiştir.

Kuramsal tartışmada da görüldüğü üzere mimarlık-felsefe etkileşimiyle paralel olarak gerçekleşen bu paradigma değişimi, sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik birçok girdiyi bir arada içermektedir. Bu doğrultuda Barragán'ın mimarlığını etkileyen çok katmanlı bir ilişkiler ağının bütüncül olarak değerlendirilmesinin yapılması ve dönüşen mimarlık anlayışını şekillendiren eşiklerin belirlenmesinde Ambasz'ın çalışmasından ve Emanuel editörlüğünde derlenen *Contemporary Architects* kitabında kronolojik olarak bir araya getirilen “İşler” listesinden yararlanılmıştır (Ambasz, 1976, Emanuel, 1980, s. 71). Ambasz, 1976 yılında yayınlanan MoMA katalogunda Barragán'ın mimarlık pratiğini beş yıllık “periyot”lar çerçevesinde ele almış ve bu periyotlarda mimarlık pratiğini etkileyen temel girdilerle beraber çalışmalarının bir listesini sunmuştur (Ambasz, 1976, s. 111-123).

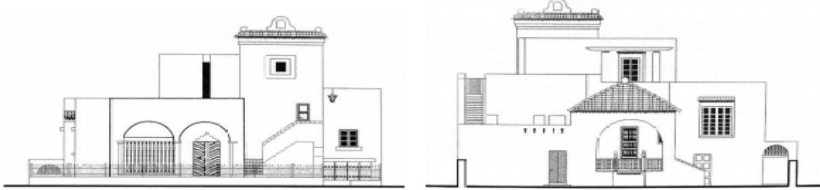
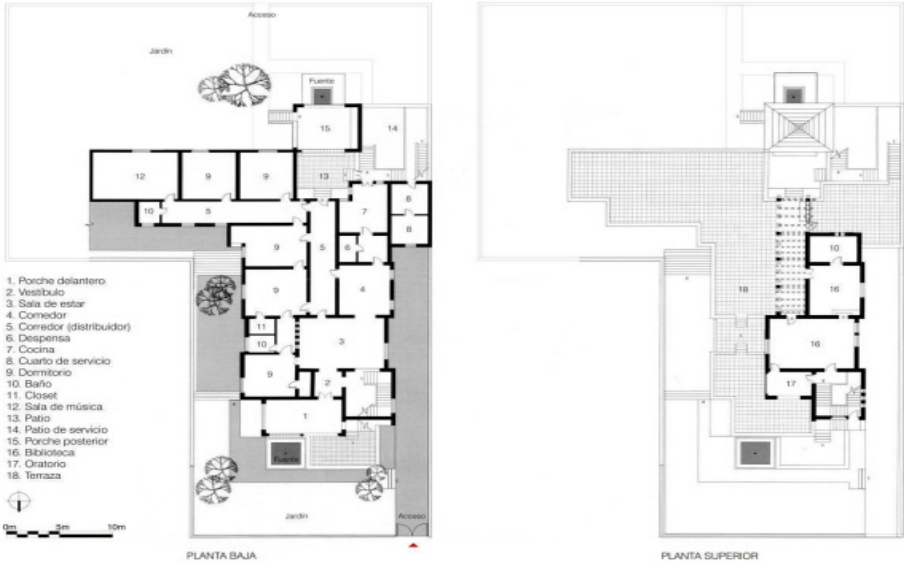
Bu doğrultuda çalışma kapsamında etkili olan ilk parametre bölgesel bir nitelik taşıyacak şekilde Ambasz'a referansla belirlenmiştir. Ambasz (1976)'ın da ifade ettiği gibi mimarın doğduğu ve büyüdüğü yer olan Meksika'nın Guadalajara kentinde yaşadığı ve Mexico City'e taşınana kadar geçen süreç içerisinde mimarlık pratiğini sürdürdüğü dönem (1927-1936), parametre değişimine bağlı olarak gerçekleşen dönüşümünün ilk evresi olarak okunabilir. Barragán'ın bu dönemde tasarladığı tekil konut örneklerinin ortak özellikleri “İslam mimarisi -özellikle Fas-” nden etkiler taşıyan “avlu”, “bahçe” ve “Akdeniz terasları” ile yere özgü mekansal kurguyu yansıtan bir dile sahip olmalarıdır (Ambasz, 1976, s. 111). Tasarım dilinin bu evresine örnek olarak her biri Guadalajara, Meksika'da inşa edilen, 1928, Harper de Garibi Evi, 1929, G. Cristo Evi ve 1929-1930, Gonzalez Luna Evi verilebilir (Ambasz, 1976, s. 111-112; URL 2) (Şekil 2).

Şekil 2. a) 1928, Harper de Garibi Evi (Ambasz, 1976, s. 111);
b) 1929, G. Cristo Evi (Ambasz, 1976, s. 112).

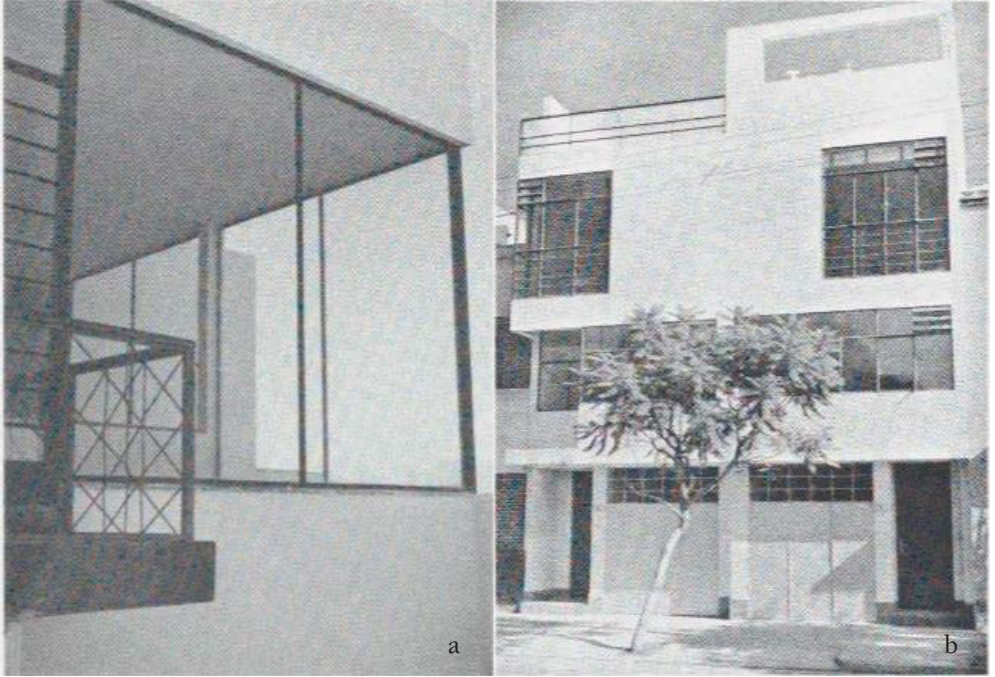
Bu örnekler içerisinde Gonzales Luna Evi detaylı olarak incelendiğinde, konutun tasarım dilinin bölgeye özgü forma ve mekansal kurguya dayalı referanslarının yanı sıra, yerel malzemelerin renk ve doku etkileriyle bir arada kullanımının vurgulandığı ve ışığın mekansal etkisinin tasarıma dahil edildiği görülmektedir (URL 2) (Şekil 3). Ambasz'ın da ifade ettiği üzere Barragán'ın mimari dilinin temelini içerisinde yetiştirdiği Guadalajara "*pueblo*"su, "*Meksika köy, çiftlik ve manastır*" mimarisi oluşturmaktadır. İçeride dönük kapalı formlarla bu dolulukları birbirine bağlayan özelleşmiş, tenha avlu ve verandalardan oluşan boşlukların kurduğu özgün mimari dil yaşamsal girdilerin yanı sıra ışık, gölge etkileri gibi fiziksel veriler ile de şekillenmiştir (Ambasz, 1976, s.105-106). Bu çerçevede Guadalajara, Meksika'da tasarlanan Gonzales Luna Evi örneğinde görülen ve plan düzleminde de okunabilen bahçe ile ilişkili içeride dönük tasarım kararları, kademeli teraslamalar ve saçaklı geçiş mekanına ek olarak kemerli taşıyıcılarla geçilen yarı açık mekanlar, içeride çekilmiş pencere ve kapı tasarımları yapının tasarlandığı yerin yaşamsal, kültürel verileriyle, geleneksel mimarlık diliyle ve iklimsel koşullarıyla uyum içerisinde bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 3. 1929-1930, Gonzalez Luna Evi,

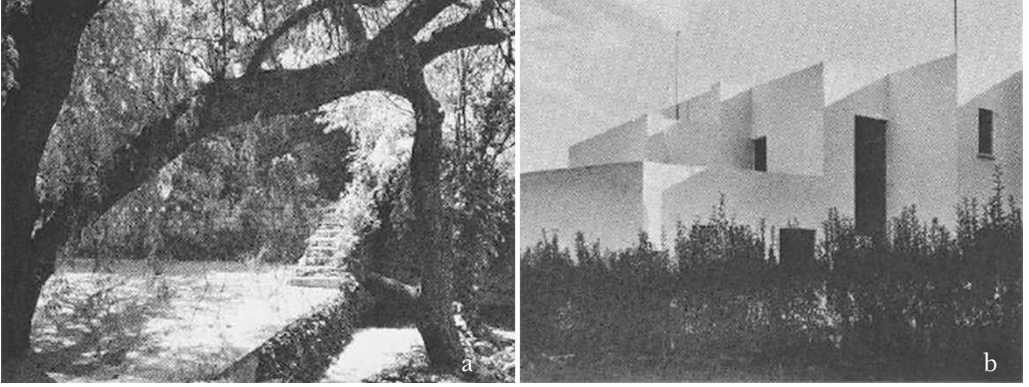
a) Avludan perspektif; b) Saçaklı Geçiş mekânı c) Kat planları; d) Görünüşler (URL 2).

Mimarın Mexico City'e taşınmasının ardından dönüşmeye başlayan mimari dili ise Le Corbusier ve Uluslararası Üslup etkileri gösteren, soyut dilinin güçlendiği ve forma yansıdığı, işlevsel tasarımlar ortaya koyduğu ikinci periyodu kapsamında ele alınabilir (Ambasz, 1976, s. 114; Britannica, 2021). Mexico City'e geldiğinde şehrin modern ve güvenli yapısının, yaşam biçiminin hızının, serbestliğinin, anonimliğinin kendisinde bıraktığı etkiyi vurgulayan Barragán, karşılaştığı tüm bu yeniliklerin Guadalajara ile kıyaslandığında “ülkenin geleceğini” barındırdığını belirtmiştir. Bu doğrultuda başkentte çalışmaya başlayan ve kentin sahip olduğu dile paralel modern bir dille tasarlanmış çeşitli konutlar üretmiştir (O'Rourke, 2016, s. 295-296). Bu sürece örnek olarak 1936, Avenida Parque, Meksika'da yer alan “Two Family” Evi ve 1937, Los Lamos de Chapultepec'te bulunan I. Pizarro Suarez Evi verilebilir (Ambasz, 1976, s. 114) (Şekil 4). “Two Family” Evi detaylı olarak incelendiğinde yapının tasarım dilinde Uluslararası Üslup etkisinin net bir şekilde okunabildiği görülmektedir. Bu kapsamda yapı, cephe ve plan kurgusunun sade, fonksiyonel ve net dili; köşe ve yatay bant pencereleri; geniş açıklıkları; bu şeffaf ve geçirgen açıklıklarla bir arada kompoze edilen beyaz net düzlemlerin varlığı ve çatı terası ile Le Corbusier (1986)'nin *Vers une Architecture*'da tanımladığı *makinesine* referanslar barındırmaktadır.

Kuramsal altyapıda sürdürülen tartışmada da görüldüğü üzere, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin özellikle konut tasarımı ve üretimi çerçevesinde gerçekleşen dönüşümde önemli payı bulunmaktadır. Bu kapsamda Emanuel'in derlediği işler listesinden de takip edilebildiği üzere 1936 yılından II. Dünya Savaşı'na kadar olan çalışma çerçevesinde ikinci periyodu olarak ele alınan süreçte mimarın tekil konut

örnekleri yoğunlukta, üçüncü periyodu olarak belirlenen savaş süresince daha çok apartman ve bahçe tasarımları ön plana çıkmıştır (Emanuel, 1980, s. 71) (Şekil 5). II. Dünya Savaşı sürecinde gerçekleştirdiği bu tasarımların, 1945 sonrasında olgunlaşan, “soyut biçime bağlı” ancak algısal ve bölgesel referanslar barındıran dilinin temelini oluşturduğu, bu süreçte Barragán’ın “uluslararası üslubun sözdiziminden uzaklaştığı” söylenebilir (Frampton, 1996, s. 319).

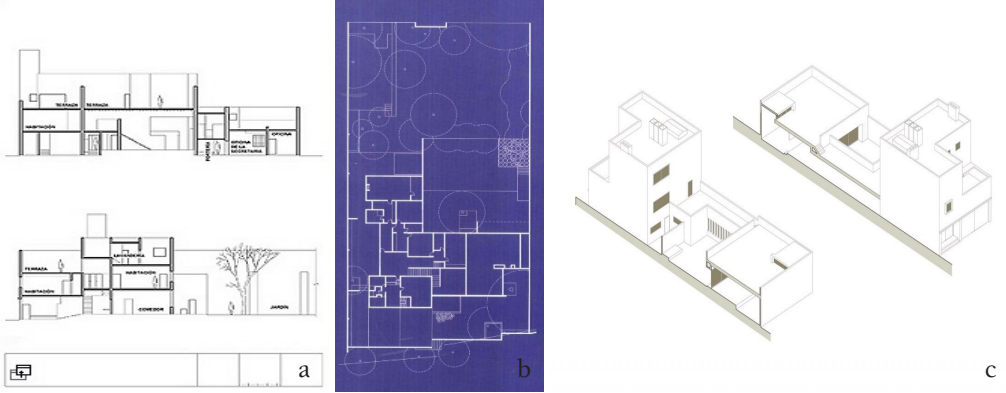

Şekil 5. a) 1945, Bahçe tasarımları, Mexico City;
b) 1940, Apartman tasarımları, Mexico City (Ambasz, 1996, s. 116).

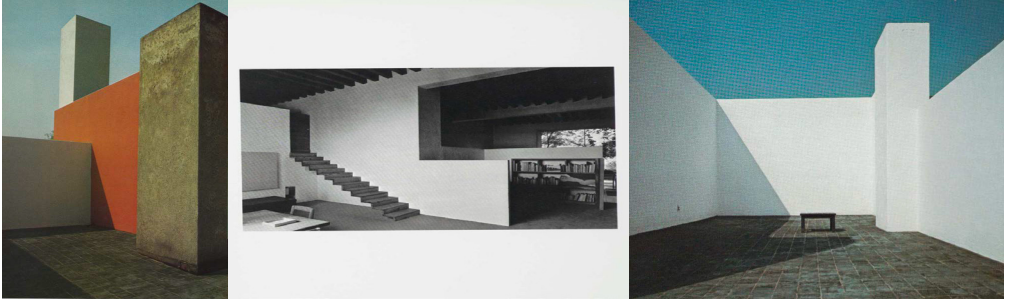
II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin sosyal, kültürel ve felsefi getirileriyle başlayan ve Barragán'ın son tasarımlarına kadar mimarlık pratiğinde varlığını koruyan; soyut düzlemleri Meksika'nın yere ve kültüre dayalı girdileriyle bir arada kompoze ettiği, duyuşsal deneyime dayalı referanslarının en güçlü haline ulaştığı dönem ise bu çalışma çerçevesinde mimarlığının dördüncü periyodu olarak tanımlanabilir (Frampton, 1996, s. 318-319; Ambasz, 1996, s. 105-108). Soyut düzlemsel kompozisyonlarını yere ve deneyime dayalı referanslar ile şekillendiren Barragán'ın özgül mimarlığının olduğu bu döneme örnek olarak her üçü de Distrito Federal, Meksika'da bulunan, 1948, Luis Barragán Evi, 1954-1955, Galvez Evi, 1976, Gilardi Evi verilebilir. Şekil 6'da yer alan çizimlerde de görüldüğü üzere her üç örnekte de avlu ile kurulan ilişki ve teraslar yerel mimarının mekansal biçimlenişleriyle ilişkilidir. Ancak bu yerel mimarının mekansallaşma biçimleri, modern ve uluslararası olanın soyut düzlemsel diliyle bir arakesit oluşturacak şekilde kompoze edilmiştir (Şekil 7, 8, 9).

O'Rourke (2016), Barragán'ın “çatı terasları, malzeme ilgisi, net geometriler, süslemeden kaçınma ve asimetrik cephe” içeren mimarlık dilinin modern mimarlığın ve uluslararası üslubun bir parçası olarak ele alınabilmesinin yolunu açtığını ancak bu dilin bağlam ve duyuşsal deneyimden yoksun bir formallik üretmenin ötesinde yere özgü verilerle birleştirilerek kurgulanmasının mimarlık kuramcıları ve eleştirmenlerce olumlu bulunduğunu ifade eder. Soyut ve net geometrilerinin kurgusunda volkanik taş gibi yerel malzemelerin kullanımı, aydınlık ve boyanmış, dokunsal nitelikleri yüksek yüzeylerle kurduğu ışık-gölge vb. verilere dayalı duyuşsal etkilerinin Barragán'ın mimarlığının “mimari modernizmin Meksikalılaşması”¹⁰ şeklinde bir kavrayışla ele alınmasının yolunu açtığını belirtir (O'Rourke, 2016, s. 284).

10 Meksikalılaşma terimi O'Rourke (2016)'un metninde “Mexicanization” şeklinde birçok defa vurgulanmıştır.

Şekil 6. a) 1948, Luis Barragán Evi avludan kesit (URL 3);
b) 1954-1955, Galvez Evi planı avlu ile ilişki (URL 4);
c) 1976, Gilardi Evi iç avluyu gösteren perspektif (URL 5).

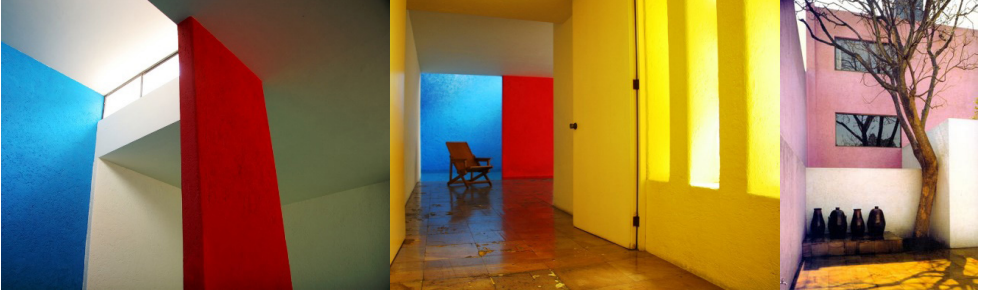
Şekil 7. 1948, Luis Barragán Evi (Ambasz, 1996, s. 35- 41- 42).

Şekil 8. 1954-1955, Galvez Evi (URL 4)

Barragán'ın mimarlık anlayışının kendi soyut, algısal ve bölgesel özgün dili çerçevesinde, olgunluğa ulaşmış bir sentez olarak tanımlanabilecek son dönemini, son çalışması olan 1976, Gilardi Evi özelinde incelemek, mimari dilinin dönüşümünün ulaştığı son aşamayı da ele almak açısından yerinde olacaktır. Frampton'ın eleştirel bölgeselcilik kavramını irdelerken de söz ettiği üzere Barragán'ın kendi evinin tasarımını da içeren 1945 sonrası konut tasarımları yer ile ilişki kuran ve dokunsal, duysal nitelikler barındıran yaklaşımlara sahiptir (Frampton, 1996, s. 318). Bu bağlamda Gilardi Evi'nin soyut düzlemleri, Meksika'ya özgü iç avlu, teraslanmalar, ara mekanlar oluşturacak biçimde; açıklıkların kurgusu, ışık etkisi ve yüzeylerin malzeme kullanımına dayalı

dokunsallığıyla birlikte duyuşal deneyimin çok yönlü yapısını taşıyan bir biçimde kompoze edilmiştir (Şekil 9).

Şekil 9. 1976, Gilardi Evi (URL 5)

Bu çerçevede Uluslararası üslubun soyut ve bağlamdan kopuk mekansal kompozisyonlarını, yere ve insan deneyimine dayalı unsurlar haline getiren Barragán'ın son dönem çalışmaları -Meksika'nın yere ve kültüre özgü mimarisini, modernizmin soyut diliyle bir arada kurgulayan mimarlık pratiğiyle- Frampton (1983)'in tanımına göre değerlendirildiğinde "eleştirel bölgeselci", Özkan (2015)'in tanımına göre değerlendirildiğinde ise "modern bölgeselci" ve "soyut bölgeselci" olarak tanımlanabilir.

Yapılan değerlendirmeler bağlamında, Barragán'ın mimarlık pratiğinin dönemsel dönüşümünün özeti ve örneklerle ilişkisi Tablo.1'de görülmektedir.

Tablo 1. Barragán'ın mimarlık pratiğinin dönemsel dönüşümü, Orijinal, 2021 (Ambasz, 1976; Emanuel, 1980; Britannica, 2021; Frampton, 1996; Carranza ve Lara, 1968)

	Mimarlık Pratiğinin Dönemsel Dönüşümü	Örnekler
1927-1936 Periyodu	-Yerel dil, form -Yerel malzemeler -Restorasyon çalışmaları	-1928, Harper de Garibi Evi, Guadalajara, Meksika -1929, G. Cristo Evi, Guadalajara, Meksika -1929-1930, Gonzalez Luna Evi, Guadalajara, Meksika (Şekil 2 ve 3)
1936-1939 Periyodu	-Soyut dil, form -İşlevsel anlayış -Uluslararası üslup etkisi	-1936, "Two Family" Evi, Avenida Parque, Meksika -1937, I. Pizarro Suarez Evi, Los Lamos de Chapultepec (Şekil 4)
II. Dünya Savaşı Periyodu	-Soyut dil, algısal etki -Uluslararası üslup etkisinden uzaklaşma	-1945, Bahçe tasarımları, Mexico City -1940, Apartman tasarımları, Mexico City (Şekil 5)
1945-1976 periyodu	-Soyut düzlemler -Algısal kompozisyon -Duyuşal nitelikler -Bölgesel referanslar -Yere özgü tasarım	-1948, Luis Barragán Evi, Distrito Federal, Meksika -1954-1955, Galvez Evi, Distrito Federal, Meksika -1976, Gilardi Evi, Tacubaya, Distrito Federal, Meksika (Şekil 7, 8 ve 9)

Barragán'ın konut mimarlığının dönüşümü, tabloda özetlenen her periyot kapsamında seçilen örnekler üzerinden de izlenebildiği üzere, mimarlık-felsefe etkileşimine paralel paradigma değişimi çerçevesinde gerçekleşmiş ve güncel biçimini almıştır. 1927'den 1976'ya kadar düşünsel ve kuramsal altyapıda gerçekleşen süreçlerin izi Barragán'ın tasarım dilinde ve üretimlerinde karşılığını bulmuştur. Ancak bu süreç kökten bir dönüşüm çerçevesinde gerçekleşmenin aksine, mevcut yere ve deneyime özgü anlayışın yeni girdilerle sentezlenmesi şeklinde gelişmiş ve son döneminde tanımlanan olgunluğa ulaşmıştır. Bu kapsamda mimarın pratiği süresince varlığını koruyan yere ve duygusal deneyime dayalı nitelikler, soyut ve bağlamdan kopuk mekansal tasarım anlayışının Barragán'a özgü algısal yorumuyla yere ve insan deneyimine dair girdiler haline gelmiştir.

4. Sonuç

Mimari mekânın somutlaşmasına dair süreçler üretildikleri bağlamın düşünsel altyapısıyla kurulan paralellikler üzerinden okunabilir. Felsefi düşüncenin gündelik yaşantıyı ve algılama biçimini dönüştüren kapsayıcı yapısı mimari tasarımı kuramsal ve pratik alanda etkileyen paradigmayı şekillendirmektedir. Bu doğrultuda çalışmada mimarlık ve felsefe disiplinleri arasındaki etkileşimin kuramsal ve pratik alanda irdelenmesi amacıyla Meksikalı mimar Luis Barragán'ın (1902-1988) tasarımlarında dönemin felsefi dönüşümlerinin izlerinin sorgulanması yapılmıştır.

Bu kapsamda Barragán'ın konut mimarlığının dönemsel olarak okunması ile ortaya koyulan dönüşüm sürecinin kuramsal altyapı ile paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Barragán'ın 1920'lerden 1970'lerin son dönemlerine kadar yayılan uzun mimarlık pratiği süresince içerisinde bulunduğu bağlamın felsefi düşünce yapısı ile paralel olarak kuramsal altyapısında gerçekleşen paradigma değişimi, modernizmin uluslararası, indirgemeci ve mekanik dilinin; bölgeselcilik, kimlik, aidiyet, duygusallık, fenomenoloji, eleştirelilik gibi tartışmalar doğrultusunda şekillenen postmodern düşünce iklimine dönüşüm süreci üzerinden izlenebilmektedir.

Bu çerçevede yapılan sorgulamanın çıkarımlarına geçmeden önce vurgulanması gereken önemli bir nokta okumanın Barragán'ın konut mimarlığı özelinde irdelenme sebebidir. Öncelikle belirtilmesi gereken, erken 20. yüzyılın modernist düşünce biçiminin postmodern düşünce iklimine dönüşümünün pratikteki karşılığının yalnızca Barragán'ın konut mimarlığı pratiğine özgü olmadığıdır. Mimarın diğer yapı tiplerinde de görülen bu özgün sentez dil aynı zamanda erken modernist dönemden bugüne farklı yöntemlerle birçok mimarın farklı yapı tipleri üzerinden de okunabilir. Ancak çalışma kapsamında Barragán özelinde konut mimarlığı üzerinden bir okuma yapılmasının nedeni, konut yapı tipinin mimarlık-felsefe etkileşimi paralelinde gerçekleşen dönüşümün güçlü karşıtlıklarını içermesi ve Barragán'ın mimarlık pratiğinin bu karşıtlıkları meydana getiren girdilerle dönemsel periyotlara ayrılarak ele alınabilecek güçlü potansiyeller taşımasıdır.

Bu kapsamda Barragán'ın tasarım yaklaşımında ve konut mimarlığı pratiğinde tespit edilen ve bağlamsal verilere dayalı olarak belirlenen dört ayrı periyot üzerinden okunan değişim süreci, 1930'lar modernizminin yerden kopuk soyut dilinden, bölgeselci ve

fenomenolojik duyarlılıkları içinde barındıran postmodern düşünce iklimine dönüşümün bir izleğini oluşturmaktadır. Bu paradigma değişiminin mimarlık kuram ve pratiğindeki karşılığı olarak Barragán'ın eleştirel bir sentez içerecek şekilde dönüşen mimarlık anlayışında da görüldüğü üzere, erken modernist pratiğin *neo-Platonik* referanslı *soyut* ve bağlamdan kopuk kompozisyonları, fenomenolojik deneyimin bir parçası haline gelerek birer *şey* olarak ayırılmış, *inşa* ve *iskanın* bir parçası haline gelmiştir. Bu doğrultuda özetlenecek olursa, kuramsal altyapı ile paralel olarak Barragán'ın konut mimarlığı çerçevesinde izlenebilen dönüşüm sürecinin, modernizmin fonksiyonel bir *makineye* dönüşen soyut düzlemsel kompozisyonunu, algısal, deneyime ve *yere* dayalı bir hale getirdiği söylenebilir.

Sonuç olarak, kuramsal tartışma paralelinde Barragán'ın konut mimarlığı özelinde gerçekleştirilen pratiğe dayalı incelemede de görüldüğü üzere, mimarlık kuram ve pratiğinde meydana gelen paradigma değişimleri mimarlık-felsefe ilişkisi çerçevesinde okunabilmektedir.

Kaynakça

- Ambasz, E. (1976). *The Architecture of Luis Barragán*. New York: The Museum of Modern Art. https://assets.moma.org/documents/moma_catalogue_2461_300298680.pdf?_ga=2.250331909.2023785312.1636658766-1310486889.1635785315 (Erişim tarihi: 06.01.2021).
- Antmen, A. (2010). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021). *Luis Barragán*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Luis-Barragan> (Erişim tarihi: 06.01.2021).
- Canizaro, V. B. (2006). Introduction. (Canizaro, V. B. Ed.), *Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition* in. (p. 16-33). New York: Princeton Architectural Press.
- Carranza, L. E. ve Lara, FL. (1968). *Modern Architecture in Latin America: Art, Technology, and Utopia*. University of Texas Press.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ching, F. D. Jarzombek, M. M. ve Prakash, V. (2017). *A Global History of Architecture*. John Wiley & Sons.
- Çelikel, S. B. (2015). *Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları Bruno Latour'a Özel bir İlgile*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Drexler, A. (1979). *Transformations in Modern Architecture*. New York: The Museum of Modern Art.
- Emanuel, M. (Ed.) (1980). *Contemporary Architects*. London: Macmillan Press.
- Frampton, K. (1996). *Modern Architecture a Critical History. Third Edition: revised and enlarged*. London: Thames and Hudson.
- Frampton, K. 1983. Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. (Ed. Foster, H.), *The Anti-Aesthetic: Essays On Postmodern Culture* in (p.

16-30). Washington: Bay Press.

Heidegger, M. (1971). *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper Collins Publishers.

İnam, A. (2002). Mimarın Felsefeden Devşirebilecekleri Üzerine. (Der. Şentürer, A., Ural, Ş. ve Atasoy, A.), *Mimarlık ve Felsefe* içinde. (s. 126-131). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Le Corbusier. (1986). *Towards a New Architecture*. New York: Dover Publications.

Mallgrave, H. F. ve Goodman, D. (2011). *An Introduction to Architectural Theory 1968 to the Present*. West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.

Morrison, H. S. (2006). After the international style-what? (Ed. Canizaro, V. B.), *Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition* içinde. (p. 280-287). New York: Princeton Architectural Press.

Mumford, L. (2006). The sky line: status quo. (Ed. Canizaro, V. B.), *Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition* içinde. (p. 288-291). New York: Princeton Architectural Press.

Nesbitt, K. (1996). *Theorizing A New Agenda For Architecture, An Anthology of Architectural Theory 1965-1995*. New York: Princeton Architectural Press.

O'Rourke, K. E. (2016). *Modern Architecture in Mexico City: History, Representation, and the Shaping of a Capital*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Ozkan, S. (1989). Regionalism within Modernism. (Ed. Serageldin, I.), *Space for Freedom* in. (p. 279-282). London: Butterworth Architecture.

Örnek, Y. (2015). Mimarlık ve Felsefe: Çağdaş Filozofların Mimarlığı Yeniden Düşünmesi. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 8(2), 125-139.

Roth, L. M. (2019). *Mimarlığın Öyküsü*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Sharr, A. (2017). *Mimarlar İçin Heidegger*. V. Atmaca (Çev.). İstanbul: YEM Yayınları.

Şentürer, A. (2002). Mimarlıkta Felsefe Nerede Duruyor? (Der. Şentürer, A., Ural, Ş. ve Atasoy, A.), *Mimarlık ve Felsefe* içinde. (s. 132-145). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Talu, N. (2012). Bir Arzu Nesnesi Olarak Ev. (Der. Altınyıldız Artun, N. ve Ojalvo, R.), *Arzu Mimarlığı, Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek* içinde. (s. 73-117). İstanbul: İletişim Yayınları.

URL 1: <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/exhibition/van-doesburg-and-international-avant-garde/van-doesburg-and-7> (Erişim tarihi: 14.01.2021).

URL 2: <https://en.wikiarquitectura.com/building/gonzalez-luna-house/> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

URL 3: <https://en.wikiarquitectura.com/building/luis-barragan-house/#> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

URL 4: <https://en.wikiarquitectura.com/building/galvez-house/> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

URL 5: <https://en.wikiarquitectura.com/building/gilardi-house/#> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

Vidler, A. (2016). *Yaşadığımız Günün Tarihleri, Mimarlıkta Modernizmi İnşa Etmek*. A. Tümertekin (Çev.). İstanbul: Janus Yayıncılık.

Yücel, A. (2002). Mimarlık Nedir, Mimar Kimdir, (Felsefeye Nasıl Başvurur? (Der. Şentürer, A., Ural, Ş. ve Atasoy, A.), *Mimarlık ve Felsefe içinde*. (s. 12-17). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.